

Van bron tot monding

Europees samenwerkingsverband werkt aan een gezonde visstand

Tekst: Jacques van Alphen, Waternet, Niels Brevé, Sportvisserij Nederland, Jeroen Huisman, Waterschap Noorderzijlvest, Peter Paul Schollema, Waterschap Hunze en Aa's, Albert Jan Scheper, Hengelsportfederatie Groningen-Drenthe

Fotografie: Jelger Helder, Paul van Hoof en Groene Zoden Fotografie

De komende drie jaar steken veertien organisaties uit de landen rondom de Noordzee de koppen bij elkaar om samen te werken aan het herstel van migrerende vispopulaties. Dat doen ze in het project Living North Sea. "Vrije vismigratie van zee tot de bron, zodat wij onze wateren levend houden", luidt de ambitieuze leus van het project.

De focus van dit grensoverschrijdende project ligt op de diadrome vissoorten. Dit zijn vissen die in zout water leven, maar voor hun voortplanting zoet water opzoeken – zoals de fint, zalm en de rivierprik – of juist vissen die in zoet water leven en naar zee trekken om zich daar voort te planten – zoals de paling.

Over water, ecologie en vissen zijn in Europa al vele plannen gemaakt. Het Aalbeheerplan, de Europese Kaderrichtlijn Water, de Habitat richtlijn. Alle Noordzee-landen hebben dezelfde Europese richtlijnen toe te passen en stuiten onderweg op dezelfde hobbels, maar daadwerkelijk samenwerken om de vismigratie problematiek op internationaal niveau aan te pakken, was er tot op heden niet bij. Living North Sea brengt hier verandering in.

Europees partnerschap

Vismigratie is niet bepaald een nieuw onderwerp voor water- en visstandbeheerders in Europa. Al jaren wordt er gewerkt aan het verzamelen van kennis en zijn diverse vispassages aangelegd

en natuurherstelprojecten uitgevoerd. Maar deze initiatieven en producten, hoe zinvol ze ook zijn, beperken zich tot onderdelen van de vismigratieproblematiek of tot oplossing van specifieke knelpunten. Daardoor blijven veel vragen onbeantwoord. Verder is de kennis en ervaring die her en der in Europa is opgedaan niet goed toegankelijk voor anderen die tegen dezelfde problemen aanlopen.

Daarom ontstond in 2007 in Nederland het idee om een Europees partnerschap op te zetten dat projectmatig vismigratieproblemen aanpakt en bijdraagt aan het versterken van diadrome visbestanden. Een rondgang van de initiatiefnemers langs verschillende Europese collega's was vooral een feest van herkenning. Mede door actief lobbywerk van Herman Wanningen (Wanningen Waterconsult) en Jeroen van Herk (LINKit consult) was het mogelijk om een sterk en gevarieerd partnerschap samen te brengen en tot een goed projectvoorstel te komen.

De deelnemers komen uit Noorwegen, Zweden, Denemarken, Duitsland, Nederland, België en Groot-Brittannië.

Naast de Nederlandse organisaties Sportvisserij Nederland, Waternet en de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's doen instituten, overheden en niet-gouvernementele (onafhankelijke) organisaties mee uit alle landen langs de Noordzee. Het is daarmee een breed partnership. De Association of Rivers Trusts uit Engeland is 'leadpartner' van het project en daarmee verantwoordelijk voor de financiën en voortgangsrapportage.

Europees geld voor vismigratie

De Europese Unie wil de samenwerking van regio's van verschillende landen bevorderen om zo te komen tot een duurzame en ruimtelijke regionale ontwikkeling. Daartoe is het Europese fonds Interreg opgezet dat subsidies verstrekt aan vernieuwende projecten op dit gebied.

Voor de Noordzee-regio is Interreg IVB in het leven geroepen. Dit is gericht op stimulering van samenwerking van de Noordzee-landen om de gemeenschappelijke problemen aan te pakken. Het Living North Sea-project maakt gebruik van deze Interreg-regeling die

Vismigratie in de schijnwerpers

Op het gebied van vismigratie wordt veel gepubliceerd en lopen er veel projecten. Voorbeelden hiervan zijn Het Nederlands Vlaamse Handboek Vismigratie (Kroes & Monden, 2005)

en de site www.vismigratie.nl. Ook internationaal zijn er gezamenlijke initiatieven om diadrome vissoorten betere kansen te bieden. Projecten als "Eeliad" (www.eeliad.com), dat is

gericht op de paling, en het Zalm 2020 project (www.iksr.org), bedoeld om de Rijn geschikt te maken voor de terugkeer van de zalm, zijn hier voorbeelden van.

50% van de totale kosten financiert. De Nederlandse partners ontvangen gezamenlijk ruim één miljoen euro aan Europese subsidie voor alle activiteiten die bijdragen aan het oplossen van de vismigratieproblematiek. Dit is echter niet alles wat betreft subsidies. Aanvullend op Interreg heeft de Nederlandse overheid de zogenaamde CETSI-regeling in het leven geroepen. Het gaat hierbij om het stimuleren van Nederlandse organisaties binnen Europa. De activiteiten en projecten moeten dan wel voldoen aan de doelstellingen van de Nota Ruimte van het Ministerie van VROM. In het geval van Living North Sea wordt gewerkt aan het herstellen van ecologische verbindingen. Dit past binnen de CETSI-regeling en de Nederlandse partners maken hierdoor nog eens aanspraak op een gezamenlijk bedrag van ruim 250.000 euro.

Gidssoorten

De Noordzee regio kent een flink aantal vissoorten die voor een deel van hun levenscyclus afhankelijk zijn van zoet of brak water. Het gaat hen niet bepaald voor de wind. Living North Sea heeft van deze diadrome vissen vier soorten aangewezen als gidssoorten die representatief zijn voor de op te lossen problemen. Dit zijn de zeeforel en de rivierprik die voor hun voortplanting vanuit zee de bovenlopen van riviersystemen moeten kunnen bereiken, de fint die zich voortplant in de brak-zoete benedenloop van rivieren en de aal, die zonder ingrijpende maatregelen zelfs dreigt uit te sterven. Los je de problemen voor deze vier soorten op, dan zullen alle aanwezige vissoorten hiervan mee profiteren. Een riviersysteem dat optrekbaar is voor de rivierprik, is dat ook voor de zalm. De gidssoorten vormen een belangrijke link tussen de Living North Sea-partners. Migrerende vissen storen zich immers niet aan landsgrenzen. De knelpunten die de vissen tegenkomen zullen vergelijkbaar zijn in de verschillende landen. Dankzij Living North Sea kunnen de deelnemers profiteren van elders opgedane ervaringen om hun knelpunten op te lossen.

Goede samenwerking tussen landen is dus noodzakelijk voor het behoud van gezonde vispopulaties. De noodzaak blijkt bijvoorbeeld uit eerder uitgevoerd onderzoek naar het verspreidingsgedrag van zeeforellen uit de rivier de Tweed op de Schots-Engelse grens. Gemerkte exemplaren zijn de afgelopen jaren onder meer gevangen voor de Deense kust en onze Waddeneilanden. Gebieden waarover de Engelsen geen zeggenschap hebben, maar die wel van belang zijn voor het in stand houden van een gezonde Tweedpopulatie. De zeeforellen verdwijnen

nu in een zogenoemde 'black box' zodra ze het estuarium van de Tweed verlaten. Het is nu een kwestie van afwachten of er voldoende terugkeren.

Passeerbare kunstwerken

Vismigratieherstel betekent het daadwerkelijk oplossen van migratiebarrières zoals dammen, sluisen, stuwen en waterkrachtcentrales. Daarbij kun je denken aan de aanleg van vispassages of aangepast sluisbeheer. In Denemarken gaan ze al een stap verder. Daar worden de kunstwerken zoveel mogelijk verwijderd. Uit oogpunt van veilig-

Als resultaat van Living North Sea wordt het gemaal van Noordpolderzijl straks passeerbaar voor vissen.

Driedoornige stekelbaarzen moeten van zoet naar zout en omgekeerd kunnen migreren.

heid is dat in ons laag gelegen land in de regel niet mogelijk. Maar de resultaten in Denemarken zijn wel geweldig. Steeds grotere aantallen zeeforel en zalm keren terug naar de laaglandriviertjes die grenzen aan het noordelijke deel van de Waddenzee. De Deense lokale economie profiteert mee, want de zalmen en zeeforellen trekken een stroom van (ook Nederlandse) vliegvisseren en andere toeristen aan.

Bijzonder en vernieuwend van Living North Sea is dat er de komende jaren wordt gewerkt met een zogenaamd Fish Team (F-Team). Deskundigen uit het project gaan in verschillende landen mee denken aan concrete oplossingen voor allerlei migratiebarrières. In november 2009 heeft het F-team in dit kader nog een bezoek gebracht aan de spuisluisen bij Lauwersoog.

Genetisch onderzoek

De Living North Sea-partners doen onderzoek naar de genetische variatie van de verschillende stammen zeeforellen zoals die voorkomen in de rivieren die uitmonden in de Noordzee. Genetisch onderzoek geeft een beeld van de verspreiding, variaties en overeenkomsten tussen de stammen. Dit laboratoriumwerk heeft een praktisch doel: zo kun je de resultaten van kweek- en uitzetprogramma's uit het verleden beoordelen om in de toekomst de rivie-

ren met de juiste stam zeeforel te (her)bevolken.

Het merken of zenderen van vissen zodat hun trekgedrag kan worden gevolgd, krijgt door Living North Sea een stevige impuls. Nieuwe technieken kunnen gezamenlijk worden ontwikkeld en lopende onderzoeken krijgen een kwaliteitsimpuls.

Een voorbeeld hiervan is het onderzoek dat Living North Sea-partner Sportvis-

Migrerende vissoorten storen zich niet aan landsgrenzen.

serij Nederland met Rijkswaterstaat en waterschap Roer & Overmaas gaat uitvoeren naar de passeerbaarheid van de waterkrachtcentrales op de Maas. Dit is ook nodig: door VisAdvies uitgevoerd onderzoek uit 2009 toont aan dat bij waterkrachtcentrales veel meer zalmpjes, maar ook schieralen, schade oplopen en doodgaan dan ooit werd gedacht. Dit ondanks de aanwezigheid van vispassages. Eind maart 2010 zullen in de Roer, een zijrivier van de Maas, jonge zalmpjes worden losgelaten die zijn voorzien van zendertjes. Daarmee worden de routes die de jonge zalmpjes

stroomafwaarts via waterkrachtcentrales en de Haringvlietsluizen naar de Noordzee volgen geregistreerd en de problemen die zij onderweg tegenkomen inzichtelijk gemaakt.

Werken aan een geschikte leefomgeving

Een geschikt leefmilieu is een eerste vereiste voor een gezonde vispopulatie. Daar is momenteel lang niet overal sprake van. Daarom wordt op veel locaties in Europa gewerkt aan het herstel van leefmilieus. Zomen we in op Noord-Nederland, dan zien we de waterschappen én Living North Sea-partners Noorderzijlvest en Hunze & Aa's bijvoorbeeld werken aan het hermeanderen en oplossen van migratieknelpunten in verschillende Drentse beken. Hiermee krijgen

soorten als de rivierprik weer een bereikbaar en geschikt leef- en paai-gebied. Beekvissen als de winde profiteren volop mee. Met IMARES zal de komende jaren nader onderzoek worden verricht naar het migratiegedrag en habitatgebruik van de rivierprik in de noordelijke beken.

Maar niet alleen de beken vormen een belangrijk punt van aandacht. Ook de poldergebieden kennen nog veel migratieproblemen. In deze gebieden leggen de waterschappen de focus vooral op soorten als driedoornige stekelbaars en paling. Rond Amsterdam

De rivierprik is een belangrijke gidsssoort.

houdt Living North Sea-partner Water-
net zich hiermee bezig.

Promotie en publiciteit

Kennis ontwikkelen is één, kennis uitdragen en delen is minstens zo belangrijk. Living North Sea gaat daarom veel aandacht besteden aan communicatie over de diverse deelprojecten en de beschermde status van onze grote riviertrekvissen zoals de zalm, zeeforel en aal. Aan promotiemateriaal wordt momenteel gewerkt. In de hele Noordzee-regio gaan themadagen plaatsvinden. Te beginnen al op 26 maart in Gent, waar deze dag in het teken zal staan van de glasaal in de Schelde. Bovendien geldt deze dag als de officiële aftrap van het Living North Sea-project.

Belangrijk in de informatieverstrekking is de internetsite www.livingnorthsea.eu. Deze internetsite wordt momenteel gebouwd. De site wordt op 26 maart gelanceerd.

Toekomst

Het Living North Sea-project heeft een looptijd van 2009 tot en met 2012. Dat is een relatief korte periode. Eerder is de grote diversiteit van de deelnemende partners beschreven. Dit vormt de grote kracht van het project. Natuurlijk heeft iedere partij zijn eigen lokale belangen en ook eigen activiteiten die gericht zijn op het beheer van de eigen regio. Maar er is

een duidelijke bindende factor en een gezamenlijk doel: concrete en merkbare verbeteringen in de aanpak van de grensoverschrijdende vismigratieproblematiek. Men is bereid om over de grenzen van het eigen belang en gebied heen te kijken. Daarmee is dit Interreg project in elk geval goed van start gegaan. Het belangrijkste doel van Interreg is immers dat samenwerking tussen Europese regio's wordt versterkt. Het is hierbij de bedoeling om experts en vertegenwoordigers uit andere projecten of instanties enthousiast te maken voor wat Living North Sea te bieden heeft.

Veel Living North Sea-deelnemers richten zich al op de periode na 2012. De verwachting is dan ook dat na het formele einde van dit project er een vervolg zal komen. Het enthousiasme hiervoor is groot. De resultaten die de komende

drie jaren met steun van Europese en aanvullende landelijke subsidies worden behaald, zullen dit enthousiasme alleen maar vergroten. V

Database

Kennis over verspreidingsgedrag en trekroutes van vissoorten is onmisbaar voor een goed beheer. Living North Sea ontwikkelt daarom een methode en database die migratieroutes en de menselijke invloed hierop in beeld brengt. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van beschikbare informatietechnologie en kaart- en internetmateriaal dat bij de verschillende Living North Sea-partners aanwezig is. Zo wordt er overzicht gecreëerd.

Living North Sea schenkt veel aandacht aan de aal.

